

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA AL CARRER JUNTA DE COMERÇ
11-19 (BARCELONA)
Codi MHCB: 168/05

Data intervenció: del 17 de maig al 14 de juny de 2005.

Vanesa Triay Olives

Mataró, agost 2005

ÍNDEX

- 1. FITXA TÈCNICA**
- 2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC**
- 3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS**
- 4. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ**
- 5. METODOLOGIA**
- 6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES**
- 7. CONCLUSIONS**
- 8. BIBLIOGRAFIA**
- 9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC**
- 10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA**
 - 10.1. Documentació fotogràfica**
 - 10.2. Documentació planimètrica**

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	C/ Junta de Comerç 11-19 Codi MHCB: 267/04
UBICACIÓ	Barri del Raval, Districte de Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430833 Y: 4581435 Z: 6,333 m. s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	Del 17 de maig al 14 de juny 2005
PROMOTOR	FECSA/ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Vanesa Triay Olives

2. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m. al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs. Les seves coordenades són 2°7' a 2°11' de longitud est de Greenwich i de 41°22' a 41°27' de latitud nord.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la

morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaió cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaió i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

3. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

Notícies històriques

La intervenció arqueològica preventiva amb codi MHC 168/05 es desenvolupa al carrer Junta de Comerç en ple centre del barri del Raval. Aquest barri l'hem de situar a l'oest de la Rambla i limitat pel Paral·lel, les rondes de Sant Pau i Sant Antoni.

Les primeres notícies que ens parlen d'algun tipus d'establiment humà en aquesta zona ens porten al Neolític Antic, tal com ho semblen demostrar les restes arqueològiques trobades a la caserna de Sant Pau del Camp. Aquests barris, que resten a ponent de la Rambla, foren, durant molts segles, un conjunt d'horts, camins i rieres, que lentament es van anar convertint en carrers.

El progressiu creixement urbanístic de la ciutat emmurallada obligà ja en època medieval – segle XIII – a construir un altre circuit de muralles que tenia com a límit la Rambla. Aquesta nova línia no inclogué dins els seus murs la futura zona del Raval, però sí que determinà el seu ús i caràcter. En aquest moment s'intenta utilitzar el Raval com a espai per instal·lar tots aquells oficis o activitats que dins la ciutat emmurallada podien ser molestos o contraindicats (sanitat, prostitució, feines sorolloses, etc.). Per altra banda, comencen a instal·lar-s'hi un nombre important d'ordes religioses. De la rellevància que prengué la zona en època medieval n'és testimoni el fet que només un segle més tard – segle XIV – Barcelona eixampla el seu recinte emmurallat per incloure-hi el Raval.

Entre els segles XV i XVII el barri continua tenint les mateixes funcions que en època medieval, mantenint un baix poblament i nombroses zones desocupades, i amb preferència en aquest sector de la ciutat s'establiren alguns oficis com són terrissaires i carnissers, s'incrementà els edificis destinats als serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses. Bona mostra d'això són les construccions dedicades a la beneficència: la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat, el Convent del Bonsuccés, etc.

Haurem d'esperar, però, als segles XVIII i XIX per notar canvis importants en el paisatge urbà del barri. S'obren nous carrers i famílies

burgeses s'instal·len en aquesta zona portant amb elles les seves indústries, ocupant, les fàbriques, els espais oberts de que disposava el barri. Això provocà l'aparició i el desenvolupament de l'habitatge obrer, el qual té com a conseqüència una notable transformació del teixit urbà. Així doncs, és en aquest context urbanístic que trobem l'obertura del carrer Junta de Comerç a l'any 1859 en una zona d'horts coneguda com a Hort d'en Murlà. Inicialment s'anomena carrer Mendizábal fins a l'any 1942 quan se li canvia pel nom actual.

L'abandonament de les residències senyoriales, el trasllat de les indústries a altres llocs de la ciutat o fora d'aquesta, i les diferents onades d'immigració en el decurs del segle XX anaren abocant el Raval cap a la marginalitat que avui dia encara pateix, essent el carrer de l'Hospital, segurament, el més carismàtic del barri del Raval.

Intervencions anteriors

Quan a les intervencions arqueològiques que s'ha dut a terme en aquest sector del barri del Raval hem de dir que han estat nombroses.

En primer lloc cal destacar la intervenció portada a terme a Antic Hospital de la Santa Creu situat just a tocar amb el carrer on s'ha realitzat la nostra intervenció arqueològica. En aquest cas es va excavar totalment la Sala de la Reserva de la Biblioteca de Catalunya i posteriorment es van fer rases i sondejos a la Sala de les Ciències i al Pati del carrer de les Egipcíaques. Aquestes intervencions van permetre documentar les restes de diverses dependències de l'Antic Hospital de la Santa Creu, així com una mostra significativa de les restes materials. L'estat d'arrasament en el que es trobaven les diferents restes constructives, la poca quantitat de material recuperat, la no aparició de restes anteriors a la construcció de l'Hospital de la Santa Creu, juntament amb les remocions de terra que s'havien realitzat al pati per fer les obres d'infraestructura de la Biblioteca de Catalunya, desaconsellaven fer una excavació en extensió (MIRÓ, 1992 i 2000).

A l'any l'any 1999 es porta a terme una intervenció arqueològica al Mercat de la Boqueria que va posar al descobert una sèrie de murs dels segles XVI-XVII corresponents a l'antic convent de Sant Josep, ubicat des del segle XVI en aquesta zona. Així mateix, anterior a aquestes restes, és un edifici del segle XIII molt important a nivell històric degut al desconeixement que es té de la zona abans del segle XIV. (FÀBREGAS, SUBIRANAS 2002)

A més de les intervencions citades fins el moment també he d'esmentar un seguit d'intervencions preventives de menor envergadura, però que també han aportat informació sobre la història i evolució del barri: a l'any 2003 es documenten restes de l'ala de llevant i del pati del Convent de Sant Agustí Nou, edifici que va ser construït a la primera meitat del segle XVIII i desamortitzat el 1835 (NEBOT, 2003), a final del mateix 2003 en una petita intervenció a la plaça Canonge colom es documenten restes de diversos murs d'època indeterminada, però relacionats amb antigues estances de l'Hospital de la Santa Creu (TRIAY, 2004), finalment en el mateix carrer Junta de Comerç a l'any 2004 es va portar a terme una altra intervenció on es documenta un mur, possiblement, que faria de separació entre horts del segle XVII-XVIII (SANTANACH, 2004).

4. MOTIVACIONS I OBJECTIU DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic en aquesta zona del barri del Raval es deu a què aquesta es troba en un espai de gran interès arqueològic i d'alt valor històric. Per tant, hi hauria possibilitat de trobar restes arqueològiques vinculades a la història de la Ciutat Comtal ja que:

1. Es troba dins el recinte de les muralles medievals.
2. Està documentat un mausoleu d'època romana a la propera plaça de Sant Agustí.
3. Si bé entre el segle XVI i mitjan segle XIX, quan s'urbanitzà i construï el carrer de la Junta de Comerç, aquesta zona havia estat ocupada per horts, és possible trobar-hi restes arqueològiques anteriors a aquesta època. La seva situació entre el carrer de l'Hospital i el carrer de Sant Pau, existents des d'antic, faria factible aquesta possibilitat.
4. En una Intervenció de l'any 2004 al carrer Junta de Comerç 8 es documentà una estructura murària d'època medieval.

L'objectiu de la intervenció serà recuperar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització d'una rasa per a FECSA/ENDESA de 49 metres per tal de portar a la finca número 11 del carrer Junta de comerç una nova línia de baixa tensió soterrada des del número 19 del mateix carrer on hi ha situada una caixa de connexions.

5. METODOLOGIA

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'"Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E. es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, compost per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

A més de la base metodològica de tipus teòrica usada en tot moment per l'arqueòloga també s'ha d'esmentar que aquesta sempre s'ha trobat al costat dels treballadors d'ESPELSA per tal d'anar seguint l'obertura de la rasa de forma visual directe per tal de poder identificar les possibles restes arqueològiques que podien anar sortint.

Per poder obrir l'acera per on havia de passar la rasa, els operaris han utilitzat en primer lloc el martell pneumàtic per trencar les rajoles i la seva preparació de formigó. Després un cop tretes les restes de les rajoles i de manera manual han acabat de rebaixar la rasa mitjançant un pic i una pala. En el cas de l'aparició d'algun mur aquests han estat netejats amb un palatí i escombra per poder delimitar-lo millor i facilitar el dibuix i la fotografia.

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment –amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

Les tasques de control arqueològic preventiu al carrer Junta de Comerç 11-19 s'han portat a terme entre els dies 19 i 24 de maig de 2005.

L'obra ha consistit en l'obertura d'una rasa, a la que anomenarem **rasa 100**, des de la finca número 11, on hi ha la sortida de les tubulars per on s'introduirà la nova línia (núm. d'obra: 117982), fins el número 19 on hi ha situada la unitat transformadora on s'ha de realitzar la connexió.

Per poder localitzar aquestes tubulars s'ha realitzat un sondeig just al davant de l'entrada a l'edifici – aquest té unes dimensions de 40x100 cm, una profunditat de 70 cm i orientat en sentit perpendicular a la línia de façanes – un cop localitzats s'ha anat obrint la rasa fins a la finca número 19 del mateix carrer. La rasa té una longitud de 49 metres, una amplada d'entre 40/60 cm segons el tram i una profunditat que oscil·la entre 70/75 cm. Pren una orientació NW-SE seguint el sentit del carrer.

Quan a l'estratigrafia hem de dir que hi ha un primer nivell format pel paviment de la vorera (UE101) format per panots de 20x20x4 cm, a sota ens trobem amb un paquet de formigó (UE 102) el qual té una potència d'entre 5 i 15 cm i finalment es documenta un estrat format per sauló (UE103) amb la presència de diversos serveis (aigua i llum), aquest té una potència d'entre 50/50cm.

En el decurs de l'obra no s'han documentat restes arqueològiques de cap tipus; ni d'estructures ni de material.

7. CONCLUSIONS

Les conclusions que es poden extreure de la intervenció arqueològica realitzada al carrer Junta de Comerç 11-19, degut a la canalització de la xarxa elèctrica de baixa tensió, han estat nul·les, des del punt de vista arqueològic.

Tot i trobar-nos en una zona amb gran potencial arqueològic, tal i com s'ha explicat en els anteriors apartats, el cert és que al llarg dels 49 metres de la Rasa 100 no s'han trobat evidències arqueològiques, ni pel que fa a estructures, ni a material ceràmic. Ara bé, també cal recordar que sembla que aquesta zona fou, durant molt de temps una àrea bàsicament agrícola, formada majoritàriament per horts, fet que pot dificultar la troballa de restes arqueològiques.

Ara bé, tampoc no podem oblidar, que segurament, una altra de les causes més probables d'aquesta manca de resultats arqueològics es pot deure a què la rasa no tenia molta potència, com a màxim 50 cm, i al fet que s'han resseguit antigues rases de serveis existents.

Així doncs, caldrà esperar futures intervencions que aportin noves dades per poder avançar en la història d'aquest sector de la ciutat.

8. BIBLIOGRAFIA

AAVV. (1999); *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella. L'Eixample*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

AAVV; "Intervencions a Barcino (1982-1989)" a Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona. 1993.

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Urbanisme de Barcelona*.
<http://www.bcn.es/urbanisme/>

AMADES, Joan (1989); *Històries i llegendes de Barcelona*, Vol II, Ed. 62, Barcelona.

BRAVO MORATA (1971); *Las calles de Barcelona*, Vol I-II Colección de Bolsillo Fenicia, Madrid.

CARANDINI, Andrea (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.

CIRICI, Alexandre (1985); *Barcelona pam a Pam*, Ed. Teide, Barcelona.

CLARAMUNT, S. (1994); "La formació del Raval de la Rambla". A: *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12 i 13 de novembre de 1982*. La Magrana. Barcelona.

FABRE, J.; i HUERTAS CLAVERIA, J. M. (1977); *Tots els barris de Barcelona. Vol. VII: Els polígons (2) i el Districte Cinquè*. Edicions 62. Barcelona.

FÀBREGAS, M. i SUBIRANAS, C. (2002): "Intervenció arqueològica al Mercat de Sant Josep, la Boqueria (Barcelona)" a II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya, Sant Cugat del Vallès, abril 2002.

GUÀRDIA, M, i GARCIA ESPUCHE, A. (1992); "Consolidació d'una estructura urbana; 1300-1516". A: *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigida per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

HARRIS, E.C (1979); *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona.

MIRÓ, Núria (1992); *Memòria de la intervenció arqueològica a l'antic Hospital de la Santa Creu. Biblioteca de Catalunya (Ciutat Vella, Barcelona)*. Febrer - març de 1992. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.

MIRÓ, Núria (2000); "Excavació de les voltes de la sala de reserva de la Biblioteca de Catalunya, antic Hospital de la Santa Creu, Barcelona (el Barcelonès)". A: *1r Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval. Igualada.

NEBOT PICH, N (2004); *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de l'Arc de Sant Agustí, 2-10 i plaça de Sant Agustí (Barcelona, Barcelonès)*. Juny-juliol de 2003. Codi 107/03. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.

PORTAVELLA, J (1996); *Diccionari Nomenclator de les vies públiques de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

VARIS (1983); *Passat i present de Barcelona*, Vol I-II, Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona.

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101
Sector: C/ Junta de Comerç 11-19		Fase:	Cronologia:s. XX	
DEFINICIÓ :	Estructura.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de l'actual vorera format per panots els quals tenen unes dimensions de 20x20x4 cm			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102
Sector: C/ Junta de Comerç 11-19		Fase:	Cronologia:s. XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Preparació de formigó del paviment UE 101, té una potència d'entre 5 i 15 cm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 103
Sector: C/ Junta de Comerç 11-19		Fase:	Cronologia: s. XX	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Nivell format per sauló el qual cobreix diversos serveis. Té una potència d'entre 55/55 cm			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

10. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

10.1- Documentació fotogràfica

10.2- Documentació Planimètrica

Fotografia 1: Finca Junta de Comerç 11 on s'ha de portar la nova línia.

Fotografia 2: Sondeig amb tubulars de la finca.

Fotografia 3: Obertura de la rasa 100.

Fotografia 4: Estrat de sauló UE 103 amb diversos serveis.

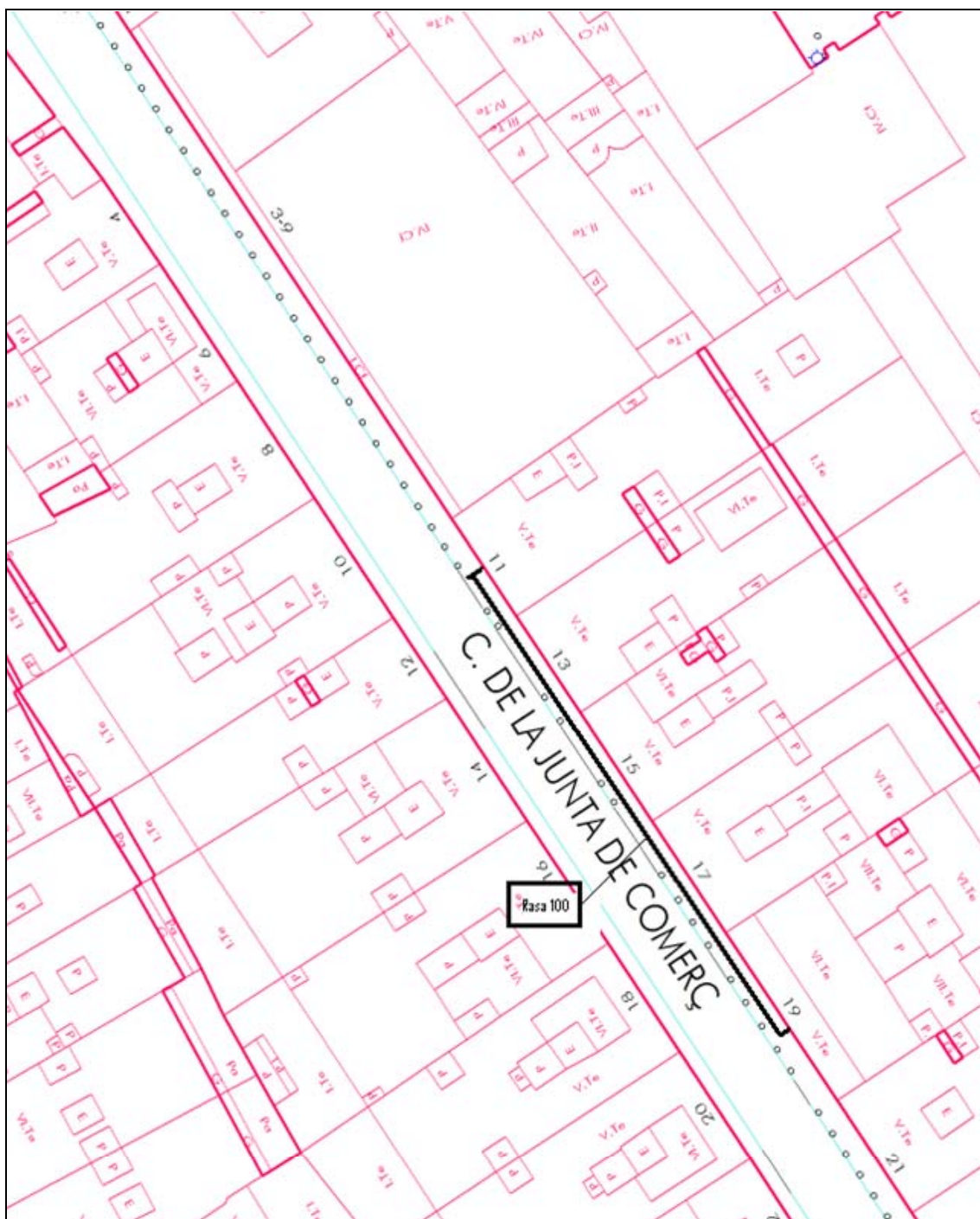

Fotografia 5: Entrada finca número 19 on hi ha unitat transformadora.

Fotografia 6: Col·locació tubulars per on han de passar els cables elèctrics.

Plànol situació Rasa 100.

ESCALA 1: 500